

**Nieuwsbrief
nr.34 / mei 2026**

Beste Vrienden van St. Gerlach,

Enkele jaren geleden was de intentie van de Stille Omgang *In de stilte hoor je meer: God spreekt in onze tijd.* Het thema was gekozen als reactie op de drukte en ruis van de moderne maatschappij. In die maatschappij is er weinig geduld en weinig aandacht en stilte. De mensen zijn zelfs bang geworden voor stilte en omringen zich liever met lawaai.

Met deze intentie werden gelovigen opgeroepen tot bezinning en het creëren van ruimte voor aandacht en stilte. Meer dan menig ander gelovige zijn het de kluizenaars die God in de stilte zijn blijven zoeken. Eén van hen, pater Hugo uit Warfhuizen, schrijft in de kluizenaarsrubriek *De Profundis* over stilte en aandacht: *“Wie zijn tijd werkelijk beleeft, heiligt zijn tijd. Wie zijn tijd heiligt, heiligt ook de ruimte, de plaats waar hij is, en schept zo ruimte voor zichzelf en zijn naasten. Want wie werkelijk doet wat hij aan het doen is, is ook werkelijk op de plaats waar hij zich bevindt.”*

Op Broonkzondag, 24 mei 2026, vieren we in de parochiekerk van Houthem de H. Eucharistie en vervolgens de aanwezigheid van Christus in de geconsacreerde hostie door samen met Christus in processie door de straten van Houthem-St. Gerlach trekken. Dat gebeurt niet in stilte. De ruimte en het landschap rondom de parochiekerk worden dan niettemin geheiligd doordat Christus in de monstrans met ons mee pelgrimeert en de priester het landschap en de buurten met de monstrans zegent. De vroegere kluizenaars in het heuvelland, trokken zich op de dag van de Sacramentsprocessie niet terug in de stilte van hun kluizenarij, zoals je zou verwachten. Nee, er zijn zelfs berichten dat ze in Gronsveld voorop liepen in de processie en het processiekruis droegen. Ook daar valt wat voor te zeggen: ze maakten immers ondanks hun teruggetrokken leven toch deel uit van de gemeenschap van gelovigen in de parochie.

Na het *De Profundis* richten we ons in deze nieuwsbrief op de viering van het Sacramentsfeest in Houthem-St. Gerlach zondag a.s. 24 mei. St. Gerlach heeft een bijzondere band met het H. Sacrament. Ook het Houthems tuinfeest van 6 juni 2026 vanaf 14 uur in de Vroenhof past in de sfeer van Sacramentsdag. In nieuwsbrief 32 van maart 2026 schreven we al over het Sacramentswonder op het sterfbed van St. Gerlach dat voorafging aan de Eucharistische wonderen uit de 13^e en 14 eeuw, zoals we die o.a. uit Meerssen, Amsterdam en Herkenrode bij Hasselt kennen. Aan het einde van deze nieuwsbrief worden acht van die Middeleeuwse Eucharistische wonderen toegelicht, waarin de betekenis van het H. Sacrament benadrukt voor het geloofsleven en in het bijzonder voor een zalige dood wordt benadrukt. Een

uitgebreider overzicht van de Sacramentswonderen in Nederland en België (met name in het oude bisdom Luik) zal na de Sacramentsprocessie op onze website verschijnen.

Ook is er een interview met Claar Habets, coördinator van het heiligdom van St. Gerlach in Houthem. Zij weet met het team van vrijwilligers met interessante en afwisselende tentoonstellingen en activiteiten elk jaar weer duizenden mensen te interesseren voor een bezoek aan het heiligdom van St. Gerlach. Dagelijks worden bezoekers door het team van vrijwilligers aan de receptie ontvangen voor een bezoek aan de Gerlachuskerk en het heiligdom. Uit de aantekeningen in het gastenboek kan worden opgemaakt dat de tentoonstellingen en de gastvrijheid van het heiligdom door de bezoekers hoog gewaardeerd worden. Het succes van het heiligdom heeft echter als keerzijde dat het voor Claar inmiddels een volledige dagtaak is geworden om het heiligdom te beheren en om alles wat daarbij komt kijken in goede banen te leiden. Nu de organisatie en de activiteiten op orde zijn is het voor haar een goed moment om het stokje over een jaar, wanneer zij tachtig jaar oud wordt, met een gerust hart door te gaan geven aan iemand anders. Samen met Claar blikken we terug op haar tijd als coördinator.

Tot slot wijzen we u er nog eens op dat we binnenkort hopen te beginnen met de bouw van een kapel ter ere van St. Gerlach in het kruiswegpark in Houthem en ter herdenking van het Eucharistische wonder aan het sterfbed van St. Gerlach, dat goed past in het rijtje van Eucharistische wonderen dat in deze nieuwsbrief wordt beschreven. We hebben met hulp van een donatie mergelblokken daarvoor kunnen verwerven en hebben met een voormalige mergelbewerker uit Houthem besproken hoe de bouw van de kapel deze zomer aan te pakken. Mocht u willen helpen bij het leggen van een fundering en het bouwen van de kapel dan horen we graag van u en ook zijn nog donaties welkom om in de kapel een mooie afbeelding aan te brengen van St. Gerlach op diens sterfbed, zoals die ook in de parochiekerk op een fresco te zien is, waarbij St. Servaas hem bedient met de laatste sacramenten.

We wensen u veel leesplezier toe en hopen u bij de sacramentsprocessie te mogen begroeten.

Hartelijke groet,

Redactie Nieuwsbrief

DE PROFUNDIS

Stil worden en blijven

Het gebeurt nogal eens dat moderne mensen die zich buiten in de 'echte' wereld lopen af te beulen mij vragen of ik nog tips voor ze heb. Of ik ze kan helpen een plekje te vinden waar ze het even stil kunnen hebben. Dat vind ik dan nog best lastig, want ik ben natuurlijk op dat terrein een straalverwend mens.

En dat in feite al van jongs af aan. Ik heb het voorrecht gehad te mogen opgroeien in een huis aan de rand van een groot Drents eikenbos, en dus aan de rand van de stilte. Niet dat ons gezin zo stil was, integendeel, maar de stilte was wel altijd beschikbaar, onderstreept, gedragen en bewaakt door duizenden krakende en ruisende woudreuzen. Een toevluchtsoord van louter ruimte om te spelen, te lezen, te piekeren, te fantaseren en te bidden. Dat is ook wat stilte volgens mijn wezen is: ruimte.

En nu ben ik, alweer een jaar of vijfentwintig, kluizenaar in het noorden van Groningen. Ik ben een bevoorrecht mens, een mens met een roeping die me, onverdiend, een overvloed aan stilte schenkt. Ik ben een stille rijke, met een vermogen aan stilte. Dat is niet iedereen gegeven, en in zekere zin heb ik dan ook makkelijk praten. 'En wij dan?' vraagt men mij. 'We kunnen toch niet allemaal kluizenaar worden.' Ik heb daar niet direct een antwoord op, maar ik wil hier toch een voorzichtige poging wagen om een beginnetje te maken.

Stilte staat of valt niet met de afwezigheid van geluid, maar wel met de afwezigheid van lawaai.

Lawaai is namelijk geen neutraal woord dat simpelweg 'veel geluid' betekent. Lawaai heeft altijd iets te maken met agressie of met verveling (en die twee zijn naaste familie van elkaar). Lawaai is bijvoorbeeld het eindeloze geklets dat menig mensenleven verstrooit in de leegte die het tegenovergestelde is van stilte. Het bewustzijn wordt erdoor verleid zijn aandacht van het ene naar het andere te verplaatsen, het liefst naar dingen die hem niet aangaan, en dat eindeloos en eindeloos.

Lawaai dringt zich op in de pregnante marketing die ons overal dringend en dwingend probeert te verleiden en te manipuleren. Lawaai leeft zich uit in de oppervlakkigheid van flitsberichten op televisie en vooral het internet (dat beter lawaaiet had geheten). Lawaai bloeit en gedijt vooral daar waar de koppen van de mensen zwaar zijn van trots, gretig om commentaar te leveren, leeg van afgunst en vol van weetjes die net zoveel wegen en net zo ruiken als windjes. De meest pregnante vorm van lawaai is het oordeel.

In de katholieke spiritualiteit is stilte nooit een doel op zich, maar wel een voorwaarde voor het ontmoeten van God. God bemint de stilte, zo merken we al in het Oude Testament. Daar lezen we over de profeet Elia, die een afspraak had met God om Hem op een berg te ontmoeten. Het donderde en bliksemde, er was een aardbeving, er was een imposante hoop natuurgeweld, en de profeet bemerkte dat God in al dat spektakel niet te vinden was. Pas toen het stil werd kondigde een zacht ruisende bries de komst van de Heer aan. In het Nieuwe Testament lezen we dat Jezus zich regelmatig terugtrekt om te bidden in de woestijn, de stille plaats bij uitstek. God spreekt overal, maar in de stilte is Hij het makkelijkste te verstaan.

Als we de stilte een plaats willen geven in ons leven zijn een paar oordoppen van het Kruidvat niet genoeg. Ook wie zich terugtrekt in een kluis zal merken dat hij daarmee niet automatisch ook de stilte heeft gevonden. Je neemt de herrie namelijk makkelijk mee, de stilte in.

Als we werkelijk stil willen worden zullen we meer moeten heiligen dan alleen onze oren. Een mens leeft in de ruimte en in de tijd. Meer nog dan in de ruimte leven wij in de tijd, dus we zouden moeten beginnen met het heiligen van de tijd. In de kloosters en kluizen hebben we daar een uitgebreid systeem van getijdengebeden en nachtwaken voor, maar die zijn niet bruikbaar voor mensen in de wereld.

Waar zouden die dan wel mee kunnen beginnen?

Met één ding tegelijk doen, bijvoorbeeld, en niet in gedachten al bezig zijn met het volgende. Zo eenvoudig is het. Het leven is te kort en te kostbaar om de dingen liefdeloos af te werken zonder aandacht, zonder bewustzijn. Dat geldt niet alleen voor stoere dingen zoals mediteren en bidden, maar voor elk moment van de dag en elke bezigheid. Dus ook voor grasmaaien, benzine tanken, zelf op je schimmeltelen smeren, boekhouden, de was strijken, systeembeheren en je dienblad wegbrengen als je net vieze gehaktballetjes hebt gegeten bij de Ikea omdat je puberende dochter die nou eenmaal lekker vindt. Al die dingen kosten tijd. Maar al die dingen schenken ook tijd, als je tenminste bereid bent die tijd te zien, te ruiken, te proeven, te voelen en te horen.

Wie zijn tijd werkelijk beleeft, heiligt zijn tijd.

Wie zijn tijd heiligt, heiligt ook de ruimte, de plaats waar hij is, en schept zo ruimte voor zichzelf en zijn naasten. Want wie werkelijk doet wat hij aan het doen is, is ook werkelijk op de plaats waar hij zich bevindt. En dus aanwezig, bereikbaar, wakker, beschikbaar voor het leven, stil. Naar stilte moet geluisterd worden.

'Hoe kan ik weten of ik tenminste op de goede weg ben?' vroeg mij iemand. Dat is eigenlijk een te deftige vraag voor een arme kluisbroeder. Daarom geef ik geen antwoord, maar een trefwoord: Dankbaarheid. Als je je dankbaar voelt voor wat je hebt en wie je mag zijn, heb je duidelijk geluisterd en aandacht geschonken. Dan móet je wel - minstens eventjes - stil zijn geweest.

Nou is het zo dat mijn kluiskapel tegelijk ook een Mariabedevaartplaatsje is. Het staat bekend om de verdrietige ouders die hier komen bidden bij de 'Bedroefde Moeder van Warfhuizen.' Over het algemeen is het tegenwoordig een bescheiden devotie. Mensen komen weliswaar soms van ver om hier te bidden, maar niet meer met busladingen tegelijk. Toch zijn er perioden in het jaar dat de

Moeder Gods het op een akkoordje gooit met de goden van het mooie weer, en dan begint het ineens te bruisen.

Dus ook hier is het niet altijd stil. Iedereen wil dan tegelijk zakdoeken ruilen met Maria (dat is hier het gebruik) en biechten en naar de Mis en spullen laten zegenen.

Als het me te gek wordt, bid ik dan altijd graag - heel ouderwets - de volgende litanie tot Sint Gerlachus, om het weer een beetje rustig en stil te krijgen:

LITANIE VAN DE HEILIGE GERLACHUS

Heer, ontferm U over ons, Christus, ontferm U over ons. Heer, ontferm U over ons, Christus aanhoor ons. Christus, verhoor ons! God, hemelse Vader, ontferm U over ons! God, Zoon, Verlosser van de wereld, God, Heilige Geest, Heilige Drievuldigheid, één God, Heilige Maria, Bid voor ons! Heilige Maria, Besloten Tuin, Heilige Maria, verzegelde bron, Heilige Jozef, Heilige aartsengel Michaël, Heilige Gerlachus, Patroon van de kluzenaars, Licht van de woestijn, Minnaar van de eenzaamheid, Bewoner van de stilte, Verdrijver van de bekoringen,	Trouwe pelgrim, Voorbeeld van de heremieten, Spiegel van alle deugden, Brandend van de liefde Gods, Uitschijnend van liefde tot de evenmens, Verachter van de aardse goederen, Door ootmoedigheid verheven, Door armoede rijk, Voorbeeld van zuiverheid, Spiegel van boetvaardigheid, Dorstig naar Gods glorie, Grote minnaar van het kruis, Vol vertrouwen op God, Vurig in het gebed, Patroon tegen de ziekten, Onze beschermer, Onze voorspreker bij God. Bid voor ons, Heilige Gerlachus, Dat wij de stilte mogen beminnen.

Laat ons bidden: God, geef ons de genade, door de voorspraak van de heilige Gerlachus, dat wij door uw bescherming voor alle opstandigheid van onze wil bewaard worden en in onze nood op uw goedheid vertrouwen. Door Jezus Christus, uw Zoon en onze Heer. Amen.

Pater Hugo, kluzenaar in Onze Lieve Vrouwe van de Besloten Tuin te Warfhuizen (Groningen)

INTERVIEW MET CLAAR HABETS

Coördinator van het heiligdom van St. Gerlach in Houthem

Claar Habets heeft aangekondigd over een jaar te willen stoppen als coördinator van het heiligdom van St. Gerlach in Houthem, een functie die zij diverse jaren heeft vervuld. In die jaren is de tentoonstellingsruimte in het heiligdom bijna 365 dagen per jaar geopend geweest en zijn ook andere activiteiten door Claar en het team van vrijwilligers opgezet. Hoog tijd om met Claar terug te kijken op de afgelopen jaren en te bezien wat er nodig is om het heiligdom ook in de toekomst goed te blijven laten functioneren.

Claar, kun je jezelf voorstellen?

Ik woon in Houthem en ben getrouwd met Fons Habets. Ik heb in het basisonderwijs in leidinggevende functies gewerkt in Maastricht en Hulsberg. Het organiseren is mijn kernkwaliteit en zo ben ik ook hier terecht gekomen. Ik heb me als vrijwilliger verdiept in het leven van St. Gerlach en dat ben ik blijven doen om mensen hier te woord te kunnen staan die vragen hebben. Je krijgt veel vragen en wordt daardoor ook nieuwsgierig. Door hier te werken moet je veel opzoeken en leer je steeds bij.

Wat houdt de functie van coördinator van het heiligdom in?

Die functie is gegroeid. Eerst was het louter het open houden van het heiligdom en het begeleiden van de vrijwilligers. Mensen moeten te woord worden gestaan en rondleidingen moeten gegeven worden. Maar vanuit de vrijwilligers zijn er ook nieuwe initiatieven gekomen. Zo hebben we door inbreng van de vrijwilligers bijvoorbeeld het winkeltje bij de receptie van het heiligdom afgelopen jaren uitgebouwd. Ook de hulp aan Oekraïners wordt vanuit het heiligdom gecoördineerd. Dat is een zeer geslaagd experiment. De stichting waar we daarvoor mee samenwerken heeft vooral kleding nodig. Maar er wordt ook eten en speelgoed gebracht. Het eten gaat naar de voedselbank en het speelgoed naar een winkel in Maastricht.

Hoe ben je in de rol van coördinator gerold?

Na het vertrek van pastoor Burger werd de verantwoordelijkheid voor het heiligdom door het kerkbestuur bij mij gelegd. Dat was eerst voor drie maanden op proef. Daarna heb ik niet meer van het kerkbestuur gehoord dus ik ben er maar van uitgegaan dat ik de proeftijd goed heb doorstaan.

Hoe werkt het heiligdom?

De schatkamer is er vanaf 2008 (na de restauratie van de kerk) altijd geweest. De aangrenzende tentoonstellingsruimte krijgt telkens een andere invulling. Zo werken we. We kiezen in een werkgroep de thema's en het programma voor het heiligdom. We werken daarbij enkele jaren vooruit, maar behouden flexibiliteit voor als er een interessante mogelijkheid tussendoor schiet. In de werkgroepen zitten vrijwilligers, maar er zijn ook mensen die binding hebben met kunst en cultuur en het opzetten van tentoonstellingen die geen vrijwilliger zijn maar alleen in de werkgroep meedoen.

Het is bijzonder dat het heiligdom bijna voortdurend open is. Hoe vind je daarvoor vrijwilligers en hoe houd je vrijwilligers voor het heiligdom gemotiveerd?

In het onderwijs moest je zowel aandacht aan de leerkrachten als aan kinderen geven en hier moet je aandacht geven aan vrijwilligers. Bij een nieuwe vrijwilliger wordt altijd eerst een kennismakingsgesprek gehouden. Daarbij wordt gekeken naar de kwaliteiten en wensen van een vrijwilliger. Daar wordt rekening mee gehouden. Iemand start ook nooit alleen. Er is altijd een coach

waarmee je je ontwikkelt en leert wat de taken van vrijwilliger zijn. Elk jaar is er bovendien een gezellige bijeenkomst waarin nieuwe vrijwilligers kennis kunnen maken met andere vrijwilligers. Bij die kennismaking wordt ook gekeken naar verbeterpunten voor het heiligdom. Maar het belangrijkste van die bijeenkomst is toch het gezellig samenzijn en het samen eten.

Wat is de band van het heiligdom met de parochie en de pastoor?

Het heiligdom valt onder de parochie. Bij de taken die ik van het kerkbestuur kreeg, zat ook het begeleiden van huwelijken en begrafenissen. Daardoor kreeg ik veel contact met pastoors en kapelaan en later met het PAC (het parochieel adviescomité).

Hoe houd je de organisatie scherp?

Er zijn verschillende manieren om terugkoppeling te krijgen. We hebben bijvoorbeeld gastenboek. Daarin staat de feedback van bezoekers. Maar we krijgen ook feedback van de vrijwilligers. Die gebruiken we om de kwaliteit van het heiligdom te verhogen. In het gastenboek staan vaak lovende commentaren.

Welke tentoonstellingen doen het het beste?

Het best lopen de tentoonstellingen die dicht bij de mensen staan, zoals "Houthem in het verleden". Als het gaat over godsdienst, zoals over Moeder Teresa, dan is er minder belangstelling. Maar zo trek je wel weer een andere groep bezoekers. Ik zit zelf in de vredesbeweging in Valkenburg. Alles wat met vrede samenhangt, zoals vluchtelingen, vind ik belangrijk. Maar ook milieu, cultuur en geschiedenis vind ik belangrijk. Eén van de mooiste tentoonstellingen vond ik de tentoonstelling over de landgoederen in het heuvelland waaraan ook een autotocht verbonden was. We proberen tentoonstellingen te combineren met activiteiten als wandelingen, autotochten of activiteiten voor kinderen.

Er is geen entree. Is dat bewust zo gedaan?

Het ontbreken van een entreegeld is een uitgangspunt van het kerkbestuur. We hebben het er wel eens over gehad, maar dit uitgangspunt is niet veranderd. Idee is dat een combinatie van kerk en tentoonstelling belangrijk is. Als je gratis in de kerk kunt komen, dan moet dat gecombineerd kunnen worden met een bezoek aan de schatkamer. In de praktijk werkt dat goed. Zo kan iedereen komen, ook mensen uit de omgeving. Vaak wordt toch een bijdrage betaald. Uiteindelijk maakt het financieel niet veel uit. De opbrengst is iets lager maar toegankelijkheid en het aantal bezoekers is des te groter.

Hoe is Houthem door de jaren heen veranderd? Wat zijn de goede en wat de minder goede kanten van de veranderingen?

Vroeger was Houthem een bruisende gemeenschap. Er waren veel hotels, cafés en eetgelegenheden. Doordat Houthem bijna niet is uitgebreid, is het leven er vrijwel tot stilstand gekomen. Veel jonge mensen moesten vertrekken en de school is weggefallen. We moeten heel zuinig zijn op wat we nog hebben. We moeten positiever erin staan en de schouders eronder zetten, niet alleen maar afkraken. Ik merk trouwens dat het kerkbezoek de laatste tijd wel toeneemt. Er zijn weer echtparen met kinderen en ook zijn er jongeren. Dat gaat langzaam, maar dat is wel zichtbaar en dat is heel fijn.

Waar liggen er nog kansen voor het heiligdom? Wat wil je een opvolger meegeven die over een jaar of zo zal aantreden?

Ik zou laten wat er nu is, maar wel verder uitbouwen. Daar moet je de mogelijkheid voor hebben. Als je professionele tentoonstellingen wilt houden, dan is er bijvoorbeeld meer geld nodig. Nu zitten we

aan een beperkt budget vast waar we in de praktijk mee uit moeten komen. Uitbouw zie ik vooral op het gebied van de diaconie. Ik zie zelf de kerk als het middelpunt van het dorp. De kerk moet voor het dorp zorgen. Veel ouderen zeggen dat er meer mogelijkheden moeten komen om eenzaamheid te voorkomen. Je kunt als kerkbestuur daaraan werken, bijvoorbeeld door behalve het maandelijkse koffiedrinken ook tussendoor een keer een samen kop soep te doen. Mensen zoeken een gelegenheid om met elkaar te praten. Dat kun je uitbreiden met af en toe soep door de week en elke zondag koffie. Dan heb je als kerk iets aan verbinding gedaan en iets tegen eenzaamheid.

Je laat een bloeiend heiligdom achter. Wat zijn de plannen voor na je afscheid? Zullen we je nog in het heiligdom zien?

Ik wil het op mijn leeftijd minder druk hebben. De taak van coördinator is uitgegroeid van 5 uur per week naar een voltijd baan. Ik wil wel blijven werken als vrijwilliger en rondleidingen blijven geven, maar niet meer de organisatie van alles op me nemen. Ik hoop dat we snel een nieuwe opvolger vinden die ik kan inwerken. Toen ik de taak van Jacco Silvertant overnam ben ik niet goed ingewerkt. Dat heeft veel tijd gekost. Van een eenvoudige organisatie is het niettemin een professionele organisatie geworden. Daar kan een opvolger de vruchten van plukken. Eigenlijk zijn er drie taken: het gebeuren rond de balie, de tentoonstellingen en de diaconie, waaronder doopjes, huwelijken en begrafenissen. We hebben bijvoorbeeld vanaf mei tot oktober 19 huwelijken. Dat is best veel om te begeleiden. Maar door de steun van Fons heb ik dat allemaal goed kunnen volhouden en met plezier kunnen doen!

SACRAMENTSPROCESSIE HOUTHEM 24 MEI 2026

Op Pinksterzondag 24 mei a.s zal de processie weer door Houthem trekken, voorafgegaan door een H. Mis om 9.30 uur in de kerk. Naar verwachting zal de processie om 10.30 uur vertrekken.

De route van de processie loopt vanaf de kerk door het park van Château St. Gerlach en vervolgens via de doorgaande weg St. Gerlach, waar bij de Mariakapel een rustaltaar is. Via de St. Gerlachstraat, Van Peltstraat, Pastoor Ribberghstraat en Onderstestraat wordt bij de Gerlachuskapel weer een rustaltaar bereikt. Door de Onderstestraat, Baron de Selysstraat en weer de Ondertsestraat loopt de route terug naar de kerk. In de kerk is nog een korte plechtigheid als waardige afsluiting van de processie. Hierbij zal de schutterij een erewacht vormen op het priesterkoor. Na het zingen van het Te Deum en Tantum Ergo wordt ter afsluiting nog een keer de zegen gegeven.

In de processie gaan de volgende groepen mee:

1. Kruis met de misdienaars
2. Schutterij St. Martinus
3. Borstbeeld St. Gerlach met kinderen
4. Vruchten der aarde
5. Brassband St. Gerlach
6. Misdienaars
7. Allerheiligste en het Kerkbestuur
8. Gemeentebestuur
9. Zangkoren
10. Overige mannen en vrouwen

De zegening van het buurtschap en het omliggende land in de sacramentsprocessie van Houthem-St. Gerlach bij een rustaltaar in Strabeek. Ook dit jaar zijn er bij de sacramentsprocessie weer twee rustaltaren.

PROCESSIE NAAR DE BASILIEK TE MEERSSEN 6 JUNI 2026

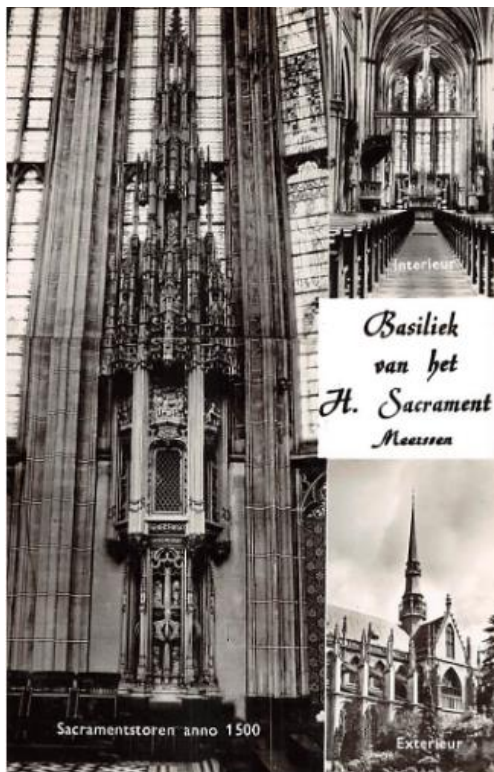
Enkele dagen na de Sacramentsprocessie vertrekt opnieuw een processie vanaf het voorplein van Sint Gerlachuskerk. Dit keer gaat het om een processie naar de Basiliek van het Heilig Sacrament in Meerssen. Op maandag 6 juni 2026 om 18.00 uur vertrekt een processie Om 19.30 uur vindt daar de H. Mis plaats, opgeluisterd door het kerkelijk zangkoor van Houthem.

1. De Sacramentswonderen van Meerssen (1222 en 1465)

Eerste Wonder van Meerssen (1222)

Het Eerste Mirakel van Meerssen, een bloedwonder, vond plaats in 1222. Toen een priester in Meerssen de H. Mis zou lezen, was hij vergeten water en wijn in de kelk te gieten. Op het moment dat hij het doek van de kelk nam voor de consecratie, merkte hij dat de kelk leeg was. Vertwijfeld smeekte hij God om barmhartigheid. Daarop hoorde hij een Stem: 'Uw gebed is verhoord.' Hierdoor gerustgesteld ging hij verder met de consecratie. Hij brak de hostie en liet een stukje in de kelk vallen en meteen kwam op twee plaatsen uit de hostie bloed en water gevloeid.

Op aanraden van deskundigen werd besloten om de kelk met het bloed te verzegelen. Toen Koenraad van Urach, bisschop van Porto, in 1224 als pauselijk legaat door het Maasland reisde, vroegen de monniken van Meerssen hem langs te komen om het mirakel te zien. Hij beval om het zegel te verbreken en de kelk gedurende acht dagen tot bewijs van het katholieke geloof tentoon te stellen voor ieder die het wilde zien. Het bloed was purperrood van kleur en was dikker geworden, omdat het twee jaar in een kelk had gezeten. Na afloop werd het bloed weer verzegeld. In dit Eerste Wonder komt het bloeden van de hostie terug en ook wordt het wonder gepresenteerd als bewijs van katholiek geloof. Verder is er bij dit wonder de uitspraak van een autoriteit en is er sprake van het tentoonstellen van het H. Sacrament. Dit zijn elementen die ook in latere Eucharistische wonderen, die hieronder worden behandeld, terug zullen komen.

De Sacramentstoren en de basiliek van Meerssen

Links: de Sacramentsbasiliek van Meerssen. Het is één van de weinige Middeleeuwse kerken waarin nog een Sacramentstoren te zien is. Bij de Meerssense Ganck lopen pelgrims achter het altaar om aan de achterkant de oude tabernakeldeur aan te raken. Voor het altaar wordt staande of geknielend het Onze Vader, het Weesgegroet en het Eer aan de Vader gebeden. In 1745/46 kwamen na een uitbraak van een epidemie onder het hoornvee talrijke processies met duizenden bedevaartgangers naar het Sacrament in Meerssen. Meerssen kreeg bij besluit van paus Benedictus XIV van 2 maart 1746 toestemming tot oprichting van een broederschap van het Allerheiligste Sacrament om deze pelgrimages te begeleiden. Vanwege de Sacramentsverering werd de kerk van Meerssen op 16 juni 1938 verheven tot Basilica Minor. Toen in de Tweede Wereldoorlog de Stille Omgang van Amsterdam niet gelopen kon worden vanwege de verplichte verduistering, werd in Meerssen een alternatieve Stille Omgang voor pelgrims georganiseerd.

Tweede wonder van Meerssen (1465)

Vanwege het Mirakel van 1222 werd de kerk van Meerssen een pelgrimskerk. De kerk werd uitgebouwd om de vele pelgrims op te kunnen nemen. Terwijl er nog druk aan de kerk werd gewerkt, werd ze in 1465 door een zware brand getroffen. Toen het tabernakel waarin het sacrament rustte,

door de brand onbereikbaar was geworden, maakte een toegesnelde boer uit de buurt van Raar een kruisteken om zich vervolgens een weg door het vuur te banen. Hij opende het tabernakel en bracht het Allerheiligste ongeschonden naar de pastoor. Het H. Sacrament bleef daarbij op wonderbaarlijke wijze behouden. In dit Tweede Wonder komt de hostie terug die niet door brand geschonden is en die door iemand uit de brandende kerk wordt gehaald. Ook dat is een element dat bij andere Eucharistische wonderen terugkomt. Verder is aan dit wonder de bouw van een grote pelgrimskerk verbonden op de plek van het wonder, de Heilige Stede. Dankzij dat wonder groeide de sacramentsverering in Meerssen in de jaren na 1465 verder. De bisschop van Luik stelde daarvoor aflaatbrieven op. Uit de opbrengsten van de giften van de pelgrims kon de huidige basiliek met zijn Sacramentstoren gebouwd worden. De toren werd in het koor van de kerk geplaatst, zodat de pelgrims gemakkelijker konden rondgaan. Tijdens de Opstand (1568-1648) werd de hostie gestolen, maar de pelgrims bleven komen. Voor de verering van het H. Sacrament beschikte de kerk over een zilveren monstrans met een grote gewijde hostie, een grote zilveren ciborie en een stralenmonstrans.

De sacramentsprocessie als uitdrukking van Eucharistische devotie vindt in veel parochies in het Zuid-Limburgse heuvelland rond Sacramentsdag plaats. In Meerssen wordt jaarlijks Sacramentsdag met een grote Sacramentsprocessie en een daaraan voorafgaand Sacramentsoctaaf gevierd waarin acht dagen lang in de basiliek het H. Sacrament wordt vereerd. Tijdens het octaaf zijn er dagelijks bedevaarten uit omliggende parochies. De pelgrims lopen, aangekomen in de basiliek, de Meerssener Ganck.

De Sacramentsprocessie

In de Sacramentsprocessie wordt onder een baldakijn door een priester de hostie in een monstrans aan de bevolking getoond. Met behulp van de monstrans kunnen door de priester de parochianen en het land van de parochie gezegend worden. Dit gebeurt speciaal bij rustaltaren, waar het H. Sacrament wordt uitgesteld en aanbeden en waar Eucharistische liederen gezongen worden. Bij terugkeer in de basiliek wordt het H. Sacrament in de monstrans op het altaar geplaatst en wordt de dag afgesloten met een lof op het H. Sacrament waarbij weer de Eucharistische liederen van Thomas van Aquino, waaronder het Pange Lingua met het Tantum ergo gezongen worden.

2. DE SACRAMENTSWONDEREN VAN NIERVAERT (1300) EN DE WONDEREN VAN BREDA

Mirakel van Niervaart (1300)

Het Mirakel van Niervaart is een hostiewonder dat in het begin van de 14^e eeuw in Niervaart (Klundert) plaatsvond. Toen vond een boer, Jan Bautoen tijdens het turfsteken een hostie die bij aanraking begon te bloeden. Een van de aanwezige twee vrouwen waarschuwde de pastoor die de hostie naar de kerk overbracht. De bisschop van Luik, Theobald van Bar, liet de authenticiteit van het wonder door een jurist, Macharius de Busco, onderzoeken. Die verhoorde Jan Bautoen en de twee vrouwen maar hechtte geen geloof aan hun getuigenis. Ondanks de gelijklopende verklaring van de drie getuigen en de getuigenis van pelgrims die op wonderbare wijze genezen waren bleef hij volharden. Vervolgens besloot hij de hostie te testen door deze op vijf plaatsen met een priem te doorsteken. Viermaal ketste deze af maar bij de vijfde poging kwam er op vijf plaatsen bloed uit. Pas dan is Macharius overtuigd van de echtheid van het wonder.

Links: Altaarschilderij van het Mirakel van Niervaart (1538). Op de voorgrond de priester met de bloedende hostie. Op de achtergrond het dorp Niervaart

Het wonder leidde tot pelgrimages naar de kerk van Niervaart en tot nieuwe wonderen. In een Middeleeuwse kroniek werden 19 wonderen in Niervaart vermeld. Na een overstroming van Niervaart in de 15^e eeuw wil de graaf van Nassau, die heer is van de baronie Breda en daarmee ook van Niervaart, de hostie naar Breda brengen. Zijn zwager, Jan van Heinsberg, die toen bisschop van Luik was, geeft daarvoor toestemming. Op 13 maart 1449 vertrekken leden van het kapittel van Breda en de burgemeesters en schepenen van die stad met de schutterij en veel burgers en geestelijken naar Niervaart om het Sacrament op te halen. Na een laatste viering met omgang in Niervaart wordt het Sacrament in de avond per boot naar Breda gebracht, waar een grote menigte met kaarsen en fakkels de stoet opwachtte. In aanwezigheid van graaf Jan IV van Nassau en gravin Maria van Loon-Heinsberg

werd het Sacrament van Niervaert vervolgens de kerk van Breda binnengedragen. Daarna vonden ook in Breda wonderen plaats. Breda groeide in die periode uit tot een welvarende stad. De periode van 1450 tot 1550 wordt ook wel de Gouden Eeuw van Breda genoemd.

Van de verering van het Sacrament van Niervaert zijn uit de 15^e eeuw een verzamelhandschrift (*Den boeck vanden heilighen sacramente vander nyeuwervaert*), de Sacramentskapel van de Grote- of OLV kerk (thans Niervaertkapel), het Sacramentsretabel van Niervaert en de monstrans van het Sacrament van Niervaert bewaard gebleven. De monstrans van het Sacrament van Niervaert wordt tentoongesteld in het Stedelijk Museum Breda en het handschrift wordt bewaard in het Stadsarchief van Breda. Rond 1500 is door de Brusselse dichter Jan Smeken het sacramentsspel Van den heilighen sacramente vander Nyeuwervaert, geschreven. Het is een toneelstuk waarin de geschiedenis van het Sacrament verteld wordt.

De monstrans van Niervaert

Door de komst in 1449 van het Sacrament van Niervaert naar Breda groeide Breda uit tot pelgrimsstad en groeide de vraag naar kerkzilver. Er werden vele zilveren monstransen door zilversmeden uit Breda gemaakt om hosties te tonen. Er werd gesproken van Bredase monstransen. Behalve de monstrans van Niervaert, waarin de hostie van Niervaert werd getoond, werden ook monstransen gemaakt die onder andere in de Servaasbasiliek in Maastricht terecht kwamen en in musea in Amsterdam (Rijksmuseum), Brussel (Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis) en St. Petersburg (Hermitage). Later werd in het midden van de monstrans rondom de hostie een krans met edelstenen toegevoegd. De diamanten daarvoor werden in 1728 geschonken door Pieter Montens, die toen regent was van de Confrérie van het Allerheiligst Sacrament des Altaars in Breda.

Links: monstrans van Niervaert (1520-1540)

Bijzondere elementen van dit Wonder van Niervaert zijn de bloedende hostie, de betrokkenheid van autoriteiten en deskundigen, de slechte afloop voor een ongelovige, de omarming van het Mirakel door de bevolking van Breda en de daaropvolgende voorspoed (Gouden Eeuw) voor de stad. Bij de brandwonderen als in Meerssen werden hosties niet aangetast. Bij Bloedwonderen als in Niervaert, verandert de hostie wel door te bloeden. Bij Eucharistische wonderen kan de hostie ook daaraan voorafgaand in vlees veranderen (Middelburg). Interessant is ook de betrokkenheid van de bisschop van Luik, de stad waar de basis voor het feest van Corpus Christi (Sacramentsfeest) is gelegd, en de

verplaatsing van het heiligdom van de Heilige Stede in een dorpje op diens verzoek naar de stad van de lokale heerser, de graaf van Nassau (Breda). Tenslotte valt op dat het Sacrament van Niervaert op dezelfde dag (13 maart) naar Breda werd gebracht als dat ongeveer 100 jaar eerder het Mirakel van Amsterdam plaatsvond.

Kleine Omgang Breda

In 1463 werd het Gilde van het Sacrament van Niervaert opgericht om de verering van de hostie te bevorderen. Iedere donderdag kwamen de leden samen voor een avondviering en een keer per jaar werden, tijdens een gezamenlijke maaltijd, de in dat jaar overleden leden herdacht. Op de zondag voor de feestdag van St. Jan (24 juni), werd het Sacrament van Niervaert, vergezeld door de leden van het Sacramentsgilde en de schuttersgilden in een Kleine Omgang door de straten van Breda gedragen.

In de kapel van het Sacrament van Niervaert stond een weegschaal zodat de pelgrims na een verhoord gebed het lichaamsgewicht in tarwe konden schenken. Na een Beeldenstorm in 1566 ging de wonderbaarlijke hostie verloren. De verering voor het Sacrament van Niervaert herleefde vanaf 1697 in een schuilkerk aan de Brugstraat. Daar werd een nieuwe vereniging onder de naam Confrèrie van het Allerheiligst Sacrament des Altaars opgericht. Als Stille Omgang bleven pelgrims de Kleine Omgang lopen. Tussen 1916 en 1966 werd in Breda jaarlijks een Stille Omgang gehouden met duizenden deelnemers. Het Gilde van het Sacrament van Niervaert werd in 2003 heropgericht.

Links: schilderij (circa 1535) van de jaarlijkse ommegang door Breda met het Sacrament van Niervaert vanuit de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Breda.

De wonderhostie wordt gedragen door Willem van Galen, deken van het kapittel. Op de voorgrond knielen Hendrik III van Nassau (links), zijn zoon René van Chalon (rechts). De vrouw achter René van Chalon is Barbara van Nassau, bastaarddochter van Engelbrecht II van Nassau en priorin van het augustinessenklooster Vredenbergh bij Breda. Het hondje op de voorgrond staat voor de trouw van de Nassaus aan de Kerk.

3. HET MIRAKEL VAN VIVERSEL (1317) EN DE SACRAMENTSVERERING IN HASSELT

Mirakel van Viversel (1317)

Het Mirakel van Viversel belicht het viaticum, de laatste communie die de gelovige op het sterfbed met de gewijde hostie van een priester ontvangt. Zo nodig begeeft de priester zich daartoe naar het huis van de stervende. De stervende ontvangt na een biecht de ziekenzalving en het viaticum. Het Mirakel van Viversel vond plaats in juli 1317. De kapelaan van het dorpje Viversel werd door parochianen geroepen om het laatste sacrament te brengen bij een zieke. De priester haalde snel de gewijde hostie in de kerk, en ging naar het sterfbed, om er eerst de biecht te horen van de zieke. Ondertussen liet hij de ciborie op een tafel staan. Terwijl de priester bezig was aan het sterfbed, maakten enkele nieuwsgierige mensen de ciborie open en namen de hostie om aan elkaar te tonen. Toen de priester terugkwam om de zieke de H. Communie te geven, opende hij de ciborie en zag het bloed stromen uit de hostie. De pastoor van Lummen zond toen de kapelaan met de wonderbaarlijke hostie naar het nabijgelegen Cisterciënzerinnenklooster van Herkenrode. Op zijn weg naar Herkenrode kwam de kapelaan enkele herders met hun kudde schapen tegen; hij zag de dieren zich naar hem keren, hun knieën buigen, en in aanbidding blijven tot hij gepasseerd was. Zodra de kapelaan de abdij van Herkenrode naderde, begonnen de twee klokken van de kerktoren spontaan te luiden. De kapelaan plaatste de wonderbaarlijke hostie op het altaar om die te laten zien aan de gemeenschap. Maar zij zagen Jezus Christus in menselijke gedaante op het altaar, bekroond met doornen die en zo fel licht uitstraalden dat de hele kerk ervan werd vervuld.

Aflaatbrief van Paus Urbanus IV. In de tekening bovenaan de brief staat de processie van het Sacrament van Mirakel afgebeeld. Foto: Flandrica erfgoedbibliotheek.

Viverselen haar Sacrament van Mirakel werden al snel een centrum van pelgrimage en Eucharistische devotie. De bisschop van Luik, Engelbert van der Marck, liet uitvaardigen dat ieder jaar de overbrenging naar Herkenrode plechtig gevierd moest worden. Talrijke wonderen zorgden dat de belangstelling groot bleef tot de opheffing van de abdij in 1796. Het Sacrament werd door gelovigen verborgen gehouden tot het op 24 september 1804 met een grote processie van de begijnhofkerk werd overgebracht naar de Quintinuskathedraal van Hasselt. De kathedraal wordt een pelgrimsoord, waar het Sacrament nog steeds vereerd wordt. Herkenrode en de kathedraal waren machtscentra van de graven van Loon, via gravin Maria van Loon-Heinsberg ook verbonden met het Mirakel van Niervaert.

Gravure uit 1750 met voorstelling van het Sacrament van Mirakel van Herkenrode. Rond de afbeelding van de monstrans met de wonderbaarlijke hostie zijn taferelen afgebeeld over het ontstaan en de verering van het Mirakel. Foto: Stadsarchief Hasselt.

De Torenmonstrans van Herkenrode

Een monstrans is een houder van een hostie. De torenmonstrans van Herkenrode is de oudste monstrans ter wereld. Deze monstrans werd in 1286 in opdracht van de abdij in Herkenrode gemaakt in Parijs. In de monstrans werd het heilig Sacrament van Mirakel bewaard dat in 1317 op mysterieuze wijze begon te bloeden. Op 24 september 1804 werd de monstrans overgebracht naar de Quintinuskathedraal in Hasselt. In 1986 werd de monstrans in bruikleen gegeven aan het Stadsmuseum Hasselt. Sinds 2012 is de monstrans door de Vlaamse Gemeenschap erkend als topstuk, in het kader van het Topstuk-kendecreet, een lijst van cultuurgoederen, waarvoor beschermingsmaatregelen gelden.

Links: de Torenmonstrans van Herkenrode, Parijs, 1286. Verguld zilver, bergkristal en email. H44,5 cm. Stadsmuseum Hasselt in bruikleen van de St. Quintinuskathedraal, inv.nr. 1986.0014.00. De monstrans bestaat uit 3 onafhankelijke delen: het voetstuk met in letters de datum en de opdrachtgeefster, priorin Heilewigis van Herkenrode; het ostensorium: plaats om de H. Hostie ter aanbedding in te zetten; de Calvarie: gekruisigde Christus met OLV en St. Jan. Op de monstrans staat een lelie als merkteken, die in 1275 als keurmerk werd verplicht door koning Filips III van Frankrijk.

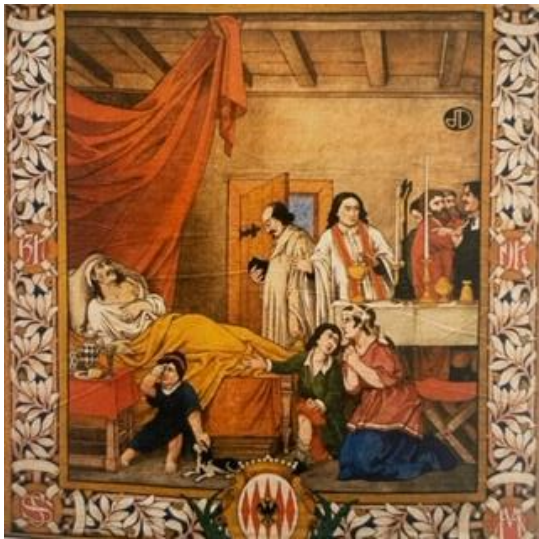
De Sacramentsverering in Hasselt

In Hasselt is sinds 1713 een Sacramentsbroederschap actief die na overbrenging van het Sacrament van Mirakel naar de St. Quintinuskathedraal in 1804 meehelpt bij de viering van het Viverselse Mirakel. De broederschap is betrokken bij de maandelijkse aanbidding in de Quintinuskathedraal, de herdenking van het mirakel van het Sacrament van Viversel op 25 juli en van de overbrenging van het Sacrament van Mirakel naar de St. Quintinuskathedraal op 24 september en organiseert twee lezingen per jaar die over de betekenis van de Eucharistie. In de St. Quintinuskathedraal herinneren diverse schilderijen en voorwerpen aan het Mirakel van Viversel. Achter het kooraltaar ontstaat een nieuwe devotieplek voor de hostie van Viversel waarin elementen van de gotische sacramentstoren van de kathedraal zijn verwerkt. In de dwarsbeuken van de kathedraal wordt in schilderijen van Jan van Boeckhorst (1604-1688) het Mirakel van het Sacrament van Viversel verteld, evenals in glas-inloodramen van de koorgang en op zes wandkleden van Jos Damien (1869-1973).

Taferelen uit de geschiedenis van het H. Sacrament van Mirakel, 1691-1710, Quintinuskathedraal. Het Mirakel van Viverselis met het Eerste Mirakel van Amsterdam verbonden met het Viaticum.

Wandkleden van Jos Damien ter gelegenheid van het Zesde Eeuwfeest van het Mirakel in 1917

1. De priester neemt kennis van het Mirakel

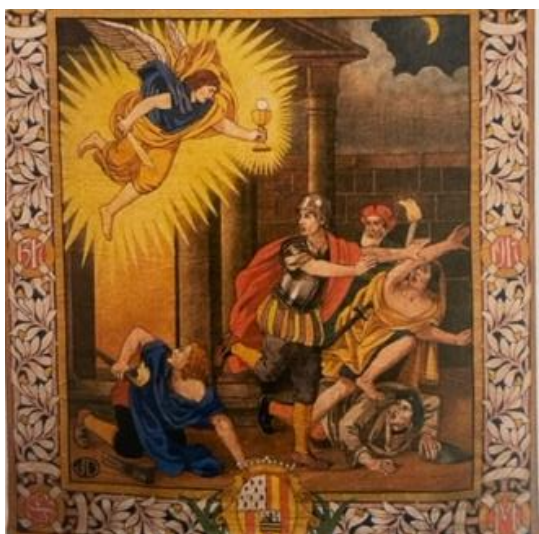
2. De dieren knielen voor het H. Sacrament.

3. Degene die niet van het Mirakel weet, keert om en aanbidt.

4. Een door een duivel bezeten vrouw wordt bevrijd.

5. De abdij blijft door Sacrament ongeschonden bij inval

6. Het Sacrament wordt in Herkenrode rondgedragen.

De devotieplaats met tabernakel aan de achterkant van het altaar van de Quintinuskathedraal

Links: het Sacramentsmirakel van Viversel

Rechts: de knielende schapen.

4. HET MIRAKEL VAN STIPHOUT (1342)

Het Mirakel van Stiphout is vergelijkbaar met het Tweede Wonder van Meerssen. In de St. Trudokerk van Stiphout (Noord-Brabant) sloeg in 1342 de bliksem in, waardoor de kerk in brand vloeg. Een boer, Jan Balloys, liep de brandende kerk in om twee geconsacreerde hosties te redden. De hosties werden bewaard in een houten tabernakel. De pastoor, Jan Hocaerts, die zelf niet durfde, zag hoe het vuur zich splitste om de boer doorgang te verlenen. Vrij snel daarna vonden wonderbaarlijke genezingen plaats van mensen die tot het Sacrament van Stiphout hadden gebeden. Getuigenissen daarvan waren eind 16e eeuw door pastoor Van Roy opgetekend.

Boven: schilderij (1648) van het Mirakel van Stiphout (1342) dat in de schuurkerk hing met links de ploeg van Jan Balloys en pastoor Hocaerts die aan Jan Balloys de kracht geeft om de hosties uit de brandende kerk te halen.

Mirakel van Stiphout in de tijd van de reformatie

In de 17^e eeuw gingen de hosties van Stiphout verloren. Tijdens de reformatie werd de kerk van Stiphout protestant. Pelgrims bleven echter ook in die periode op Sacramentsdag naar een katholieke schuurkerk in Stiphout komen. Halverwege de 17e eeuw werd in Stiphout zelfs een afdeling van de Aartsbroederschap van het H. Sacrament opgericht. De huidige Trudokerk werd in 1884 ingezegend. In deze kerk bevinden zich gebrandschilderde ramen van het Parijse atelier van Charles Champigneulle, waarop de geschiedenis van het Mirakel van Stiphout is afgebeeld.

Opvallend is dat de devotie tot het H. Sacrament tijdens de reformatie niet verloren ging. Zowel in de 17^e als in de 18^e eeuw bleven pelgrims Stiphout bezoeken. Die voortzetting van de devotie tot het H. Sacrament in de periode van de reformatie, waarin het katholicisme in de openbare ruimte verboden was, speelt ook in het geval van het Mirakel van Amsterdam (1345), dat in de 20ste eeuw via de Stille Omgang zelfs kon uitgroeien tot een nationale bedevaart.

De glas-in-loodramen in de St. Trudokerk van Stiphout herinneren aan het mirakel van Stiphout. Bij de ramen is de volgende tekst vermeld:

*Als 't hemels vier dees kerk soo schrikkelijck dee blaeken
en branden dat geen mensch daar cost ontrent genaecken
laat Jan Baloy's syn ploech en met pastoors consent
haelt ongeseert uit 't vier het heyligh sacrament*

Boven: gebrandschilderde ramen (1884) in het koor van de St. Trudokerk van Stiphout.

5. Het Mirakel van Middelburg (1374)

Het Mirakel

Voor een waardige communie op de eerste zondag van de vasten is een biecht vereist. In 1374 ging in Middelburg een man te communie zonder voorafgaande biecht of berouw. Nadat hij de hostie had ontvangen werd hij door blindheid getroffen en veranderde de hostie in zijn mond in vlees. Toen hij er

in beet sprongen drie druppels bloed uit zijn mond op de communiedoek. De man smeekte publiekelijk om Gods genade, waarna hij van zijn blindheid werd genezen. De in Vlees veranderde hostie en de communiedoek werden als relieken bewaard. Datzelfde jaar werd het wonder erkend door de aartsbisschop van Keulen, Frederik III. Hij liet in 1374 het Sacrament van Mirakel overbrengen naar de dom van Keulen. In 1380 werd een deel van de hostie naar de Jacobskerk in Leuven overgebracht, waar vanaf 1426 een Sacramentsbroederschap was. Op 15 juni 1435 werd door de bisschop van Luik, Jan van Heinsberg, goedgekeurd dat jaarlijks op de eerste zondag na Pinksteren in Leuven een processie werd gehouden ter ere van het Sacrament van Mirakel. De reliekhouder met het stukje hostie dat in Leuven werd bewaard, wordt bewaard in het depot van het stadsmuseum Mvan Leuven.

De Sacramentsbroederschap van Leuven

Op de volgende pagina is een groepsportret te zien uit de reeks van drie schilderijen die de herkomst en verering van het reliek verbeelden. Ze zijn gemaakt in 1639-1640 voor het Augustijnenklooster in Leuven. Na de afschaffing van het klooster werd de verering van het Sacrament van Mirakel overgenomen door de Leuvense Jacobskerk. Op het schilderij zijn zes leden van de 15e-eeuwse Leuvense Sacraments-broederschap afgebeeld. Deze broederschap bestelde in 1639 de schilderijen van het mirakel van Middelburg, de plechtige overbrenging van het reliek naar Leuven en de aanbidding in het Leuvense Augustijnenklooster. De confraters werden verkozen onder de notabelen van Leuven en benoemd door de prior van het Augustijnenklooster. De zes confraters zijn afgebeeld in gezelschap van prior Petrus Damasus de Coninck (1600-1662) en sacristiemeester pater Theodorus de Claer († 1646) van dat klooster. De sacristiemeester houdt het boek van de broederschap vast.

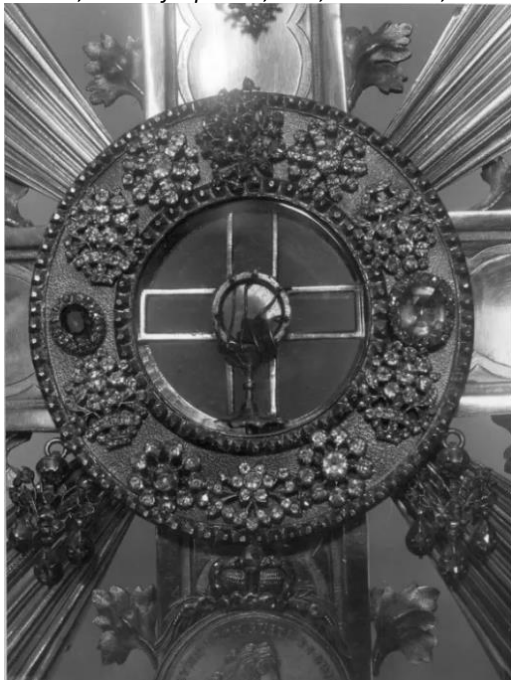
Betekenis

Net als eerder bij het Mirakel van Niervaert doet zich bij het Mirakel van Middelburg de situatie voor dat een autoriteit (de aartsbisschop van Keulen) vraagt om overplaatsing van de wonderbaarlijke hostie. Dit leidt tot een Eucharistische devotie op een andere plek dan de heilige stede. Ook wordt in dit Mirakel de man gestraft die geen respect toonde voor het H. Sacrament. De splitsing van de hostie waardoor er ook in Leuven een deel van het Sacrament van Mirakel bewaard wordt is bij mijn weten uniek. Net als in Niervaert reisde de pelgrimage met het Sacrament van Mirakel mee. Daardoor werden de Mirakels van Niervaert en van Middelburg niet in de heilige steden vereerd maar in de plaatsen

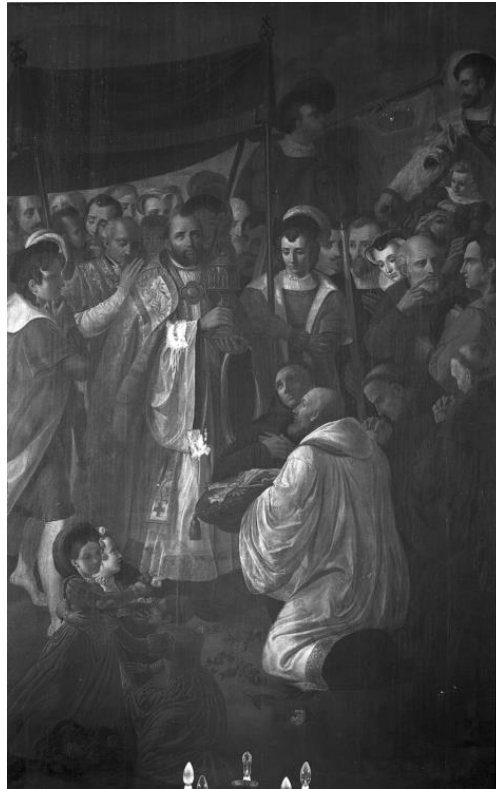
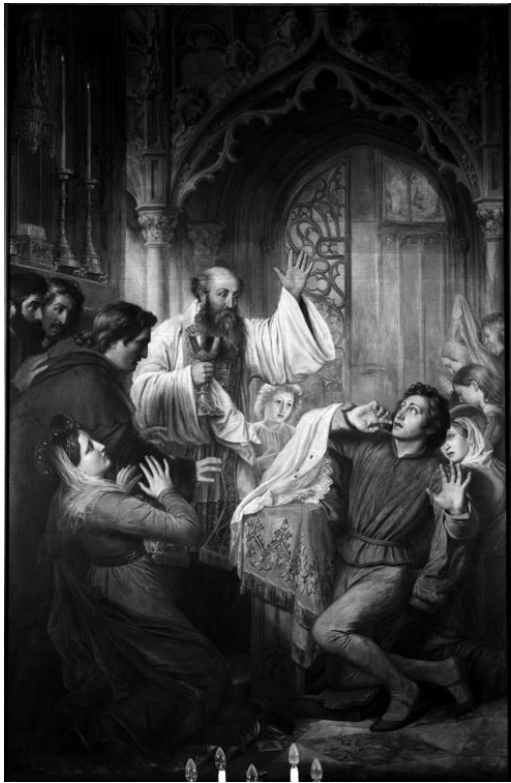
waar het Sacrament van Mirakel naar verhuisde (Breda c.q. Keulen en Leuven). Net als in Amsterdam en Brussel, speelt het Sacrament van Mirakel in de 17^e eeuw in Leuven een rol bij de contrareformatie.

Wolfgang de Smet (?), *De meesters van de Broederschap van het Sacrament van Mirakel van Leuven*, 1639, M Leuven, olieverf op doek, 248,5 cm x 338,5 cm - CC0, beeld artinflanders.be, foto Dominique Provost

Boven: de relikhouder met het stukje hostie dat in Leuven werd bewaard, wordt bewaard in het depot van het stadsmuseum M van Leuven. Links in detail het deel waarin de hostie gehouden werd.

Boven: schilderijen in de Jacobskerk in Leuven met links het Mirakel van Middelburg en rechts de overbrenging van de hostie naar de kerk. Onder: zaalzicht collectiepresentatie Bewogen, M Leuven - © Miles Fischler Deze 19de-eeuwse zilveren reliekhouders van het Sacrament van Mirakel lijkt op de originele gotische reliekhouders die op het schilderij van de Broederschap van het Sacrament van Mirakel van Leuven uit 1639 te zien is.

Erasmus II Quellinus & Petrus Rucholle, Devotieprent met Sacrament van Mirakel en panorama van Leuven, ca. 1675, M Leuven, ingekleurde kopergravure op perkament - CCO, beeld artinlanders.be, foto Dominique Provost

6. Mirakel van Brussel (1370)

Mirakel van Brussel

Volgens de legende van het Mirakel van Brussel werd de joodse gemeenschap van Brussel in 1370 beschuldigd en gestraft voor de ontheiliging van het H. Sacrament. Op Goede Vrijdag 1370 zouden joden in de Synagoge gestolen hosties met een dolk doorboord hebben. Uit de hosties zou bloed gevloeid zijn. De hosties werden vereerd als het Sacrament van Mirakel. In mei 1370 werden zes joden uit Brussel en Leuven op de brandstapel terechtgesteld, beschuldigd van de diefstal en ontheiliging van het H. Sacrament. Hun bezittingen werden door de Brabantse hertog Wenceslaus geconfisqueerd.

Het Sacrament van Mirakel werd aanvankelijk in de Kapellekerk van Brussel bewaard. Later worden de wonderbaarlijke hosties overgebracht naar de kerk van St. Goedele, thans de Michielskathedraal. De Brusselaars gingen de wonderbaarlijke hosties rondragen in processies. Na een canoniek onderzoek op verzoek van de Kamerijkse bisschop Pierre d'Ailly, werd het bloeden van de hosties in 1402 door de kerk erkend als mirakel. Daarop deden zich nieuwe mirakelen voor met de hostierelieken. Dit bracht paus Eugenius IV ertoe om in 1436 aflaten te verlenen voor het oprichten van een kapel van het Sacrament van Mirakel in de kerk van St. Goedele.

Betekenis

Het Mirakel van Brussel is problematisch vanwege het antisemitisme dat eruit spreekt. Het staat daarin niet op zich. In de 14^e eeuw werden veel Joodse gemeenschappen verdreven of uitgemoord. Het religieuze fanatisme en valse beschuldigingen ten tijde van de kruistochten en pestepidemieën speelden daarbij een rol. De kerk probeerde over het algemeen vervolging van Joden te voorkomen. Ook de paus heeft zich ten tijde van de Zwarte Pest (1349) tegen valse beschuldigingen uitgesproken op grond waarvan de Joden de pest zouden verspreiden door bronnen te vergiften. De autoriteiten, maar waarschijnlijk ook vertegenwoordigers van de katholieke kerk, zullen hierin echter ook regelmatig een dubbelrol en misschien zelfs een aanstichtende rol gespeeld hebben. Ze lijken daarmee medeschuldig voor de genocide op het Westerse jodendom in de 14e eeuw. De schuld van Joden werd nooit bewezen. Verschillende redenen zijn aangevoerd om de valse beschuldiging te verklaren¹:

- Het antisemitische klimaat in Europa, en de gruwelverhalen die de ronde deden.
- Er werd strenger opgetreden tegen wie geld belegde bij Joden: in 1369 was er een rechtszaak tegen twee priesters van de St. Goedelekerk die geld bij een Jood belegd hadden. Mogelijk wilden geestelijken van de Joden als getuigen af.
- De geldnood van hertog Wenceslaus, die de bezittingen van de Joden confisqueerde.

Het Mirakel wordt door de Habsburgers bevorderd in de tijd van de contrareformatie. Vanaf 1530 laat de landvoogdes Margaretha van Oostenrijk de processie elke zondag na 13 juli plaatsvinden (tot 1820). In 1670 werd het derde eeuwfeest gevierd. Er worden dan twee processies gehouden met triomfbogen en andere versieringen. Door Danoot als De Griek werden voor dit eeuwfeest toneelstukken geschreven en er kwam in 1670 ook een bundel met 60 liederen.

¹ De bisschoppelijke autoriteiten van het bisdom Mechelen-Brussel hebben in de geest van het Tweede Vaticaans Concilie en na kennisname van het historisch onderzoek, in 1968 de aandacht gevestigd op het tendentieuze karakter van de beschuldigingen en de legendarische voorstelling van het 'mirakel'.

Processie met het Sacrament van Mirakel door Vrancke van der Stockt, ca. 1450-60.

Het Sacrament van Mirakel speelde in de 19^e en 20ste eeuw in België een belangrijke rol als nationaal symbool en als teken van de katholieke identiteit van het land. De verering van het Sacrament was gericht tegen Joden, protestanten en vrijdenkers. Ook de Stille Omgang van Amsterdam speelde in die periode een belangrijke rol voor de katholieke identiteit (van Nederland), echter zonder deze antisemitische smet. Pas na de Holocaust werd het antisemitische karakter van de legende onderkend. In 1967 vroeg de Joodse gemeenschap aan het hoofd van het aartsbisdom Mechelen-Brussel, kardinaal Suenens, de afbeeldingen van Joden die volgens de religieuze legende de heilige hosties ontoren te laten verwijderen. De kardinaal weigerde. Wel werd in 1977 een bronzen plaat in de kathedraal aangebracht waarop het "tendentieuze karakter" van de beschuldiging wordt erkend.

Het doorsteken / doorsnijden van hosties

Links: Wandtapijt uit 1770 van Jan-Frans Van der Borcht waarop wordt weergegeven hoe Joden de Hosties doorsnijden. Uit de reeks De Legende van de Heilige Hostie. Het is één van de wandtapijten die in het hoogkoor van de kathedraal hingen.

Onder: 19e eeuws glas-in-loodraam in de Goedele kathedraal met een afbeelding van de ontheiliging van hosties door joden. Het is een afbeelding uit een reeks van vijftien neogotische glasramen uit de 19de eeuw in de beide zijbeuken van het schip van de kathedraal die het verhaal van het Mirakel van Brussel vertellen.

Sacramentskapel van de St. Goedele in Brussel

In 1530 wordt ook begonnen met de vervanging van de eerste kapel van St. Goedele door een nieuwe Sacramentskapel. Keizer Karel V en zijn verwanten schenken voor die kapel zeven glasramen naar ontwerpen van Barend van Orley en Michael Coxcie waarop het mirakel is uitgebeeld. Vier ervan zijn bewaard. Het mirakelverhaal wordt onderdeel van de Contrareformatie-propaganda in de tijd van de katholieke Albrecht en Isabella, die zich in de kapel laten begraven. In de Sacramentskapel zijn 16-e eeuwse glasramen te zien die zijn geschenken door Karel V en de Habsburgers. Er worden ook reliekhouders van het Sacrament van Mirakel uit verschillende periodes getoond.

Links: *reliëkhoudervan het Sacrament van Mirakel, in het schatkistmuseum van de Kathedraal van St. Michiel en St. Goedele. De reliekhoudervat niet langer de hosties.*

Publicaties

In de 15e eeuw verschijnen beschrijvingen van het Mirakel die in de omgeving van de augustijnerpriorij van het Rood-Klooster in Brussel zijn geschreven:

- *Dit es die gheschiedenesse vanden werdeghen heyleghen Sacramente van Miraculen, dat te Brussel, in Sinte Goedelen kerke rustende es (anoniem, ca. 1450)*
- *Historia de miraculosa revelatione Venerabilis Sacramenti in civitate Bruxellensi, (Johannes Gielemans, Novale Sanctorum, ca. 1480-1485).*

In 1720 publiceert de Brusselse kanunnik Pierre de Cafmeyer een tweetalig werk over het mirakel: *Hooghweirdighe historie van het alder-heylighste Sacrament van Mirakel - Vénérable Histoire du très Saint-Sacrament de Miracle* met 20 gravures naar bestaande schilderijen over het mirakel.

7. Het Mirakel van Boxtel (1380)

Het Mirakel

Het Bloedmirakel van Boxtel vond plaats in 1380, toen priester Eligius Van den Aker in de St. Petruskerk de H. Mis aan het opdragen was. Hij stootte per ongeluk op het Driekoningentaltaar de kelk om met het Heilig Bloed dat uit witte wijn was geconsacreerd. De corporaaldoek (de doek onder de kelk) en de altaardoek werden met rode vlekken gekleurd. Na het beëindigen van de H. Mis probeerde Eligius vergeefs de doeken uit te wassen: de vlekken verdwenen niet. Eligius verborg de doeken in zijn huis. Pas kort voor zijn sterven gaf hij ze aan zijn biechtvader en vertelde hij wat hem was overkomen. Nadat deze wonderlijke gebeurtenis was onderzocht gaf kardinaal Pileus van Prato, op last van paus Urbanus VI, op 25 juni 1380 een oorkonde uit, waarbij hij toestond dat de Heilige Doeken eens per jaar aan de gelovigen zouden worden getoond. Boxtel ontwikkelde zich vervolgens tot pelgrimsoord. Met name op Drievuldigheidszondag kwamen er duizenden pelgrims naar de Petruskerk voor de doeken.

Boven: altaar waar het mirakel plaatsvond. Onder: gebed en verhaal van Bloedwonder Boxtel (1752)

Den Bosch en Hoogstraten

Uit angst voor vernietiging tijdens de protestantse overheersing is de corporale, gewikkeld in een andere liturgische doek, vanaf 1608 twintig jaar ondergebracht in 's-Hertogenbosch. Beide doeken werden jaarlijks ter gelegenheid van de Bloedprocessie weer naar Boxtel gehaald. Nadat ook Den Bosch door de protestanten veroverd was, werden de heilige doeken naar Hoogstraten gebracht. Nog eens drie eeuwen later kwam de corporale doek terug in de St. Petruskerk van Boxtel. Op 27 februari 1924 bepaalde het Vaticaan dat de doek die als 'corporale' werd beschouwd naar Boxtel moest komen. De andere doek mocht in Hoogstraten blijven. Op 12 juni 1924 werd de doek in Hoogstraten opgehaald en overgebracht naar Boxtel. Op 15 juni 1924 vond vanuit de St. Petruskerk in Boxtel voor het eerst sinds 1648 weer een 'Bloedprocessie' plaats. Sindsdien trekt jaarlijks op de zondag na Pinksteren de H. Bloedprocessie door de straten van Boxtel.

Boven: voorafgaand aan een processie in 2014 toont pastoor Bart Rombouts van Hoogstraten de bloeddoek die daar wordt bewaard (foto: Ruud van Casteren).

Boven: de doek, te zien in Boxtel, bij de Bloedprocessie. In 2021 bracht nieuw bronnenonderzoek aan het licht dat de doek die Boxtel in 1924 terugkreeg niet de 'corporale' is. Dat blijkt de doek in Hoogstraten te zijn. Boxtel bezit slechts de doek die als verpakkingsmateriaal diende voor de corporale.

8. Het Mirakel van Boxmeer (1400)

Mirakel

In 1400 twijfelde de priester Arnoldus Groen bij het celebreren van de H. Mis onder de consecratie aan de transsubstantiatie van brood en wijn in het lichaam en het bloed van Christus. Daarop veranderde de wijn in bloed dat over de miskelk op het corporale bruiste. De geschrokken priester kwam onmiddellijk tot inkeer en het bloed veranderde weer in miswijn, met uitzondering van datgene wat op het corporale terecht was gekomen. Dit H. Bloed op het altaar doek stelde tot een rode klomp.

Voorwerpen

De corporale wordt in Boxmeer bewaard en zo wordt Boxmeer in de 15^e eeuw zo een pelgrimsoord. In 1450 wordt het Sacramentgilde van Boxmeer naar het Heilig Bloed genoemd.

Reliekhouders en draagkist

De Heilig Bloed relikie is permanent uitgesteld in de Heilig Bloed kapel in de Basiliek te Boxmeer. Alleen bij de de Boxmeerse processie (de Boxmeerse Vaart) verlaat de relikie de kapel. De corporale wordt in zijn 17e-eeuwse reliekhouders tijdens de Boxmeerse Vaart megedragen in een zilveren met platen rijk beslagen draagkist uit 1656.

Links: draagkist uit 1656 met daarin de relikiecilinder. Graaf Albert van den Bergh uit Boxmeer schenkt in 1656 deze zilveren rijk beslagen draagkist aan de Vaart.

Volgende pagina: de reliekhouders van het H. Bloed van Boxmeer. De reliekhouders met daarin de corporale met de bloedklomp. Het corporale, is gevat in een 17e-eeuwse kristallen cilinder (ostensorium) met zilveren, geornamenteerde zijwanden. De reliekhouders werd aan de Boxmeerse Vaart geschenken door Gerardus van Meer, kanunnik te Zutphen, getuige de inscriptie "*D. Gerardus de Meer canonicus Zutphaniensis me fieri fecit et dedit. Anno 1482.*"

Processie

Jaarlijks nemen gilden, muziekgezelschappen, processiegroepen en de Boxmeerse jeugd deel aan de Boxmeerse Vaart. Zaterdagavond 17 juni vindt de opening plaats met het traditionele gebeier tegen de klokken van de Sint-Petrusbasiliek, waarna de relikwie met het met bloed bevleete altaardoek de kerk wordt binnengedragen en de H. Mis begint. Zondag 18 juni, na de H. Mis, begint om 11.45 uur de Vaart die door de versierde straten van Boxmeer trekt. Tijdens de bedevaart worden de klokken geluid.

Processie, Boxmeer.

Het vijfde eeuwfeest wordt in 1900 uitgebreid gevierd. Nog steeds trekt veertien dagen na Pinksteren de Vaart door de straten van Boxmeer en elk jaar zijn duizenden pelgrims getuige van deze processie. Als de processie de St. Petrusbasiliek weer is binnengetrokken, wordt de Vaart beëindigd met het zingen van het Tantum Ergo en de zegen met de monstrans.

Gedachtenisprentjes

Het prentje links heeft een kanten rand. Onder de overstromende miskelk, omgeven met kerkelijk vaatwerk in vierkaders, staan bloemtakken. Daarboven is Christus aan het kruis met aan weerszijden twee engelen te zien. Het prentje rechts toont de priester voor het altaar met daarop de miskelk en het bloed dat over de rand loopt. Het Heilig Hart van Christus wordt erboven getoond.